

**СОЦІОЛОГІЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРЕСУ
ТА ПРИНЦИП «BRIDGING-EFFECT»**

АЛЕКСАНДРОВ Д. В.

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

Шлях демократичного розвитку сучасного українського суспільства пов'язаний з соціальними протиріччями, поляризацією політичних орієнтацій і економічних векторів, що підіймає питання про дієві механізми верифікації, моніторингу й адекватного регулювання інтересів взаємодіючих суб'єктів. Практичним запитом сучасності стає виявлення конкретних суб'єктів-носіїв інтересів, розуміння механізмів структуризації соціальних інтересів, пошук найбільш ефективних моделей управління суб'єктами через контроль і врегулювання їх інтересів.

У теоретичній розробці зазначених проблем соціологія спирається на напрацювання філософії, соціальної психології, політології, систематизуючи знання про інтерес як чинник самоорганізації і саморегулювання соціальних суб'єктів, як детермінанту і вектор соціальної активності. На відміну від розповсюдженої буденної оцінки інтересів в поняттях «вигідного», «цікавого», «значущого», соціологічний аналіз передбачає визначення глибинних пластів формування людських інтересів, виявлення їх під ідеологічними нашаруваннями, світоглядними позиціями, культурними настановами.

Специфіка предмету соціологічної науки багато в чому визначає погляд на інтерес як на певну єдність потреб суб'єкта і об'єктивних можливостей їх задоволення, що взаємопов'язано з цілою низкою чинників як суб'єктивної, так і об'єктивної природи: зоною активності соціального суб'єкта, його статусною диспозицією, ціннісними орієнтаціями, атитюдями, мотивацією [1]. На відміну від інших суспільствознавчих наук, соціологія розуміє під інтересом не тільки спрямованість свідомості суб'єкта на об'єкти соціального середовища, освоєння яких оцінюється як благо. Інтерес мислиться як спосіб активності соціальних суб'єктів за певних умов, що дозволяє їм реалізовувати свою ідентичність в межах відповідної соціальної спільності і забезпечує орієнтацію поведінки при виборі поміж існуючих чи конструюванні нових форм задоволення потреб [2; 68]. Сучасні західні і українські соціологи (М. Пайлон, Р. Сведберг, О. Злобіна, І. Мартинюк, Н. Соболева) трактують інтерес як феномен, що має подвійну суб'єкт-об'єктну природу. З одного боку, в інтересі втілюється суб'єктивно-зорієнтоване прагнення до матеріальної вигоди, до самоствердження, до пізнання і розвитку. З іншого боку, інтерес пов'язаний з об'єктивним відтворенням соціальних практик, конструюванням нових можливостей задоволення соціальних потреб, історичною творчістю. У інтересі наявні потребово-мотиваційний, раціонально-виборчий, позитивно-емоційний, пізнавально-інноваційний, ціннісно-орієнтований аспекти поведінки. При чому актуалізація певного з аспектів стає більш менш виразною залежно від контексту соціальної взаємодії.

Значні спроби вчених розкрити зміст інтересу як соціального явища спрямовані на систематизацію його характерних ознак, проявів та виявлення функціональної значущості в системі суспільних відносин. При цьому практично не приділяється уваги визначенню субстанціальності інтересу, пошуку базового принципу, згідно якому інтерес виокремлюють в специфічний вид соціального зв'язку. На наш погляд, актуальна необхідність вирішення цього питання є очевидною вже тому, що обґрунтовує момент виникнення інтересу та

становить теоретичне підґрунтя практичного управління інтересами різних соціальних спільнот.

Щоб уникнути змішення загальноновживаного змісту інтересу з його науковою інтерпретацією, а також з поширеними в соціології редуціоністськими економічними і психологічними дефініціями, вважаємо за потрібне здійснювати аналіз інтересів за принципом «bridging-effect».

В обґрунтуванні субстанціальності інтересу корисні методологічні переваги етимологічного підходу, який дає можливість встановити особливості соціолінгвістичного тлумачення досліджуваного соціального явища. Ступінь довіри до етимологічного трактування інтересу залежить від того, наскільки воно пояснює різноманіття фактичний проявів інтересу як соціального явища. Припустимо, що виникнення соціального інтересу свідчить про назрілу суперечність, яка фіксується в різні історичні епохи в різних областях життя суспільства. Цьому факту можна знайти багато свідочств. Зокрема, в період становлення буржуазного суспільства актуальною ставала суперечність, що була пов'язана з володінням засобами виробництва, характером праці. В даному контексті класове трактування інтересу (К. Маркс і Ф. Енгельс) використовувалося для пояснення «різниць» положень, відмінних характеристик суб'єктів виробничих відносин. В свою чергу, в системі зрілих капіталістичних відносин набуває розвитку інша суперечність, яка фіксується вже між доходами й витратами. Ця суперечність обумовлює розуміння інтересу як «вигоди» і власне популярність прагматико-утилітаристського трактування інтересу (Дж. Хоманс, М. Олсон, Дж. Коулмен, Р. Арон). Відтак, гіпотетично будемо стверджувати, що комунікативні й культурно-історичні змісти, що привносяться в розуміння людських інтересів, ґрунтуються на «денотативному», тобто кореновому значенні інтересу як ефекту моста, перехідного стану, трансгресивної єдності протилежностей.

Згідно діалектичній логіці, основним джерелом будь-якого соціального процесу є суперечності, що виникають між полюсами діалек-

тичних пар. Виникає закономірне питання: як може бути представлений прикордонний стан, який забезпечує єдність і боротьбу протилежностей та фіксує перехід однієї компоненти діалектичної пари в іншу? Вважаємо, що перехідним станом системи, через що вона внутрішньо нестабільна, отримує тенденцію до саморуху і є інтерес як специфічний вид зв'язку. Сполучаючи дві протилежності в єдину цілісну систему, інтерес як проміжне явище набуває ознак цих станів. Якщо виходити з розуміння, що інтерес є сполучною ланкою («bridging-effect»), що об'єднує діалектичні пари, то із звільненням від суперечності закономірно виснажується і інтерес як специфічний вид зв'язку. Ще у недавньому минулому радянська політика «соціальної однорідності» як штучного зведення групових суперечностей до мінімуму свідчила про вихолощення інтересів соціальних спільнот, гальмувала розвиток радянського суспільства.

В підтримку діалектичного підходу обґрунтування інтересу як специфічного соціального зв'язку наведемо соціологічну аргументацію. Так, в кінці ХХ ст. французький соціолог П. Бурдьє запропонував аналітичну модель інтересу, з одного боку як обставини, що робить зовнішній вплив на індивідів, а з іншої – виборчої спрямованості людей, їх схильність до тих або інших дій [3; 216]. Вчений вбачав у інтересі єдність соціальної позиції суб'єкта і «габітусу» (як систематизованої, наиндивідуальної моделі сприйняття реальності) та потреб діючого суб'єкта в отриманні того чи іншого виду «капіталу» (як суб'єктивної складової). Таке розуміння дозволило вченому встановити, що інтересів рівно стільки, скільки можна виявити «соціальних полів», скільки «капіталів» залучено в соціальну практику, і наскільки сильне бажання має соціальний агент виконувати «правила гри», що структуруються в соціальному середовищі.

Таким чином, незалежно від соціологічного контексту інтерес як соціальне явище характеризується амбівалентністю, оскільки з одного боку, містить елементи, що традиційно характеризують стан суб'єкта, а з іншою залучають об'єктивні умови соціального середовища. Інтерес є специфічним проявом соціального «зв'язку», який

залежно від контексту взаємодії суб'єкта з середовищем отримує характерні риси. Ця теза вможливує обґрунтування інтересу як динамічного, багатоаспектного, просторово-часового явища, що вказує на зміну в розстановці соціальних сил і втілює в собі вирішення виникаючого протиріччя.

Коли мова йде про інтереси соціальної групи, особи, суспільства, негласно мається на увазі актуальне положення соціального суб'єкта «тут–і–зараз», тобто позначення тієї зони повсякденного життя суб'єкта, яка безпосередньо доступна його фізичній маніпуляції. Екзистенціалістська інтерпретація інтересу (М. Хайдеггер, М. Мерло-Понті, Р. Патнем) припускає пояснення того, що робить, робив або має намір робити суб'єкт в своєму повсякденному житті, соціальному середовищі. При цьому, відсутність інтересу пояснюється віддаленістю тих або інших об'єктів від реальності повсякденного буття суб'єкта. В цьому випадку інтерес опосередкує протилежності в системах «зона повсякденності – віддалена зона», «Ми – Вони», «свої – чужі». Інтерес відтворює межі зони повсякденності, в якій виявляє себе суб'єкт, і які доступні його розумінню. Тоді як решта «зон активності» не становлять інтересу внаслідок малого зв'язку з суб'єктом, оскільки розцінюються або як індивідуальні, або як потенційно небезпечні зони маніпуляції. Евристична цінність інтерпретації інтересу за принципом «bridging effect» ще повною мірою не встановлена, хоча вже сьогодні передбачає отримання якісно нових результатів, що можуть бути корисні соціологами не тільки в дослідженні референцій різних соціальних суб'єктів, соціоемоційних станів та колективних атитюдів, але й у побудові метатеоретичного підходу пояснення соціальної дійсності.

Список літератури:

1. Соціальні інтереси в дискурсі суспільствознавчих наук: матеріали круглого столу, (Київ, 19 лютого 2008) // ІС НАНУ. – К.: Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2008. – № 2. – С. 165-195.